

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 29281
נספחים: קריקטורה (לשאלה 14)
קריקטורה (לשאלה 15)

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
יש לבחור בשש שאלות. לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: יש להביא בתשובות עובדות ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

שימו לב: ענו על שש מן השאלות 1–15 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

פרק ראשון

1. השפעות הנאורות והאמנציפציה על חיי היהודים

לפניכם קטע מתוך איגרת שכתב הרב שלמה זאב קליין בשנת 1862 לבני קהילתו בצרפת.

"הבו כבוד לצרפת, הבו תהילה לצרפת, יברך ה' את צרפת ואת מי שבידו הפקידה את גורלה - הקיסר נפוליאון השלישי; הודות לו [...] לא יהיה עוד אדם שיזלזל בישראל, יונהו [יְרָמָה אותו] ויענהו [יְעֲנָה אותו בעינויים] בלי שייתן את הדין: לא ייקרא ישראל עוד 'עם ארור', כי נותקו כבלי שעבודו. ישראל בן חורין, בתוך עמים בני חורין".

(מתוך: משה קטן, אנטישמיות ואמנציפציה, **מחניים**, גיליון ע"ו, כסלו תשכ"ג, בתוך אתר **דעת**)

על פי מה שלמדתם, הציגו עיקרון אחד של הוגי הנאורות שהשפיע על שליטים במערב אירופה להעניק אמנציפציה ליהודים.

על פי הקטע, ציינו את יחסו של הרב קליין לתהליך האמנציפציה, והציגו נימוק אחד שהוא מביא ליחס זה.

על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע הייתה לאמנציפציה השפעה שלילית על אורח החיים היהודי אף על הקהילות היהודיות במאה ה-19 (הסבר אחד).

2. חובבי ציון והתנועה הציונית

הוגה הדעות יהודה לייב פינסקר שינה כמה פעמים את עמדותיו בנוגע לעתיד העם היהודי.

הסבירו אחד מן השינויים האלה. בתשובתכם **הציגו** גם את עמדתו המוקדמת וגם את עמדתו החדשה (סך הכול – שתי עמדות).

ציינו והציגו את הדרך שהציעו ממשיכי דרכו של פינסקר בתנועה הציונית כדי לממש את חזונו. **הסבירו** מדוע הם האמינו בדרך זו.

3. היישוב החדש

הציגו תרומה אחת של עולי העלייה הראשונה להתפתחות היישוב בארץ.

הציגו שתי תרומות של עולי העלייה השנייה להתפתחות היישוב.

הסבירו מדוע נוצר מתח בין אנשי היישוב הישן לבין אנשי היישוב החדש מן העלייה הראשונה אף מן העלייה השנייה.

4. הגושים הפוליטיים ביישוב בתקופת המנדט

הציגו את האידאולוגיה של תנועת המזרחי – התנועה הוותיקה בגוש הדתי ביישוב היהודי בארץ בתקופת המנדט הבריטי. **ציינו** שני גושים פוליטיים נוספים, מלבד הגוש הדתי, שפעלו בארץ בתקופה זו. על פי מה שלמדתם מתוך עיון בכרזות בערכת פר"ח, **ציינו** מאפיין של כל אחד מן הגושים שצינתם (סך הכול – שני מאפיינים). על פי מה שלמדתם מתוך צפייה בסרטון על החלוצה הדתית או מקריאת המסמכים על הקמת "הפועל המזרחי", **הסבירו** מדוע הוקמה תנועת "הפועל המזרחי" בארץ-ישראל בשנת 1922. בתשובתכם **ציינו** את המקור שאתם מתבססים עליו – הסרטון או המסמכים.

5. המדיניות של בריטניה בארץ-ישראל בתקופת המנדט

הציגו את המדיניות של בריטניה בנוגע לעדות הלא יהודיות בארץ-ישראל, כפי שהיא באה לידי ביטוי בכתב המנדט. **הציגו** את השינוי שחל במדיניות של בריטניה בנוגע לערביי ארץ-ישראל, כפי שהוא בא לידי ביטוי בהצעת החלוקה של ועדת פיל. **הסבירו** גורם אחד שהוביל לשינוי המדיניות של בריטניה.

פרק שני

6. המדיניות הנאצית נגד יהודי גרמניה בשנות השלושים
הצעדים שנקטו הנאצים נגד יהודי גרמניה בשנות השלושים התאפיינו בהחמרה הדרגתית. הסבירו את מטרת הנאצים בהדרגתיות זו.
בחרו באחד מן הצעדים האלה: חוקי נירנברג (1935), ליל הבדולח (1938), וציינו אותו.
הציגו את הצעד שבחרתם.
הסבירו במה ביטא צעד זה החמרה במדיניות הנאצים כלפי היהודים.
7. קידוש החיים בגטאות
ציינו שתי מטרות של הנאצים בהקמת הגטאות.
הציגו את שתי המשמעויות של רעיון "קידוש החיים" בעיני היהודים בגטאות.
הציגו שתי פעולות שעשו יהודים בגטאות, שכל אחת מהן מבטאת את אחת המשמעויות (סך הכול – שתי פעולות).
8. הסכמי שביתת הנשק
עם תום מלחמת העצמאות חתמו הצדדים על הסכמי שביתת נשק.
הסבירו מדוע הייתה מדינת ישראל מעוניינת בהסכמי שביתת נשק.
הציגו שני קשיים שהיו למדינת ישראל בעקבות הסכם שביתת הנשק שנחתם עם ירדן.
הציגו קושי אחד שהיה למדינת ישראל בעקבות ההסכם עם סוריה.

9. העלייה ההמונית

לפניכם שני ציטוטים מתוך פרוטוקול של ישיבת הממשלה שנערכה ב-26 באפריל 1949 ועסקה במדיניות העלייה בשנים הראשונות של המדינה.

"יש מדינה שהוקמה אך ורק לשם קליטת עלייה, ואם לא לשם כך הוקמה - היא אינה נחוצה".

(השרה גולדה מאיר, פרוטוקול ישיבת הממשלה, כ"ז ניסן תש"ט, 26/4/49)

"...אין אנחנו מוכנים לקראת עלייה גדולה כזאת, הן מבחינה רפואית הן מבחינת [יכולות] השיכון. כעבור חודש - עלולים החיים כאן ליהפך לגיהנום...".

(השר משה שפירא, פרוטוקול ישיבת הממשלה, כ"ז ניסן תש"ט, 26/4/49)

על פי הציטוטים, הציגו את שתי הדעות שהובאו בישיבת הממשלה בנוגע למדיניות העלייה בשנים הראשונות של המדינה. על פי מה שלמדתם, הציגו את המדיניות שנקטה ממשלת ישראל בפועל בנוגע לגלי העליות בשנים הראשונות (1948–1951). הציגו תוצאה אחת של מדיניות זו.

10. העלייה מברית המועצות

ציינו שני קשיים שהיו לפעילים ציוניים בברית המועצות.

בחרו באחד מאסירי ציון שלמדתם עליו – נתן שרנסקי אן אידה נודל. ציינו את השם של הדמות שבחרתם.

הסבירו כיצד התמודדה הדמות שבחרתם עם אחד מן הקשיים שצינתם. בתשובתכם התבססו על מידע שלמדתם בשיר אן בסרטון בערכת פר"ח.

ציינו ערך שאתם רוצים לאמץ לחייכם מדרך ההתמודדות הזאת. נמקו את הבחירה בערך זה.

פרק שלישי

לפניכם סיפורו של הנער ניצול השואה יצחק רוט, על עלייתו ארצה מאירופה באוניית מעפילים ועל השתתפותו במלחמת העצמאות. קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

כשנתיים לאחר השחרור מאושוויץ החליט יצחק לעלות לארץ ישראל... הוא הצטרף לקבוצת הכשרה של "פועלי אגודת ישראל" בהונגריה, והפליג איתה באוניית מעפילים... הבריטים השקיעו מאמצים רבים למנוע את יציאת האונייה, בדרכים דיפלומטיות [הידברות מדינית] ובדרכים אחרות...

ב-27 בדצמבר 1947 הפליגו שתי אוניות מנמל בולגריה: 'פאן יורק' ו'פאן קרסנט', ועל סיפונן היו 15,260 יהודים ובהם גם יצחק. במקביל ליציאת האוניות הופעלו כל הקשרים הדיפלומטיים כדי להעביר לאמריקנים ולבריטים מסר כי עתה המוסדות הציוניים מעוניינים למצוא פתרון בדרכי שלום, בניגוד לדרמה שנוצרה כמה חודשים קודם לכן, בעת גירוש האונייה "אקסודוס". בן גוריון הגיע להסכמה עם הבריטים כי האוניות יגיעו ישירות לקפריסין. הוא קרא לאוניות בשמות עבריים: "קִיבוץ גלויות" ו"עצמאות"... תקופת ההפלגה לא הייתה קלה ליצחק. באונייה היו אלפי אנשים, הצפיפות הייתה גדולה והתנאים לא התאימו למגורים... ההגעה למחנות המעצר בקפריסין הייתה מאכזבת, אך לוותה בתחושת הקלה שההפלגה הקשה הסתיימה. למחנות המעצר בקפריסין הסתננו אנשי הגנה ופלמ"ח, והם החלו לאמן חלק מן העצורים: קרבות פנים אל פנים ואימוני אקדח 'על יבש' בעזרת כמה אקדחים שהוברחו למחנה. מדרך מן הפלמ"ח היה מאמן בכל פעם קבוצה של חמישה עצורים, כדי שלא לעורר את חשדם של הבריטים. יצחק הצטרף לאימונים.

מאות יהודים ניסו לברוח מקפריסין בדרכים שונות, אך רבים מהם נתפסו על ידי הבריטים והושבו אל המחנות... באחד הימים המדריך שאימן את יצחק וחבריו שאל אותם אם ירצו לברוח. "מתי?" שאלו. "הערב", הייתה התשובה. כולם הסכימו בהתלהבות. עם ערב... זחלו יצחק וחבריו במנהרה לכיוון הים, שם חיכתה להם ספינת דייגים קטנה של קפריסאים. ששת הבורחים שילמו לדייגים, עלו על הספינה ושטו איתה ללב ים, שם חיכתה אונייה גדולה יותר של "המוסד לעלייה ב'", זרוע ההעפלה של ההגנה... יצחק הגיע לארץ בעיצומה של מלחמת העצמאות, והצטרף לקבוצה של שורדי שואה ויוצאי קפריסין שהגיעה למושב הדתי כפר הרא"ה. במושב, על יד הישיבה, הוקם מחנה אוהלים, ושם החלו כשבעים עולים חדשים באימונים לקראת השתתפות במלחמת העצמאות...

מייד עם סיום שישה שבועות של אימונים נשלחו יצחק וחבריו לחזית. הוטל עליהם להגיע להרי ירושלים ולהצטרף לכוחות הפלמ"ח, שאיבדו לוחמים בקרבות לפריצת הדרך לירושלים... לפני שיצאו מכפר הרא"ה נערך בישיבה מסדר פרידה. הרב משה צבי נריה, ראש ישיבת כפר הרא"ה, הגיע למסדר, בירך בהתרגשות את כל העולים לכיוון ירושלים וחילק לכל לוחם ספר תהילים קטן...

המגויסים הוסעו עד קיבוץ חולדה. ממנו יצאו במסע רגלי לקריית ענבים, ושם הצטרפו רשמית לגדוד הרביעי של הפלמ"ח... יצחק השתתף בקרבות ובמערכה לפריצת הדרך לירושלים. בכל ערב הייתה היחידה יוצאת לפעולה, עולה למְשָׁלָט או יוצאת לחלץ שיירה שנתקעה. בבוקר היו חוזרים לקריית ענבים, אוכלים והולכים לישון כדי לצבור כוחות לקראת המשימות שיגיעו בלילה הבא. "היינו כל כך עייפים" סיפר יצחק, "אבל היה צריך להציל את ירושלים..."

השאלות 11–13 נוגעות לקטע שבעמוד 6.

11. על פי מה שלמדתם, הציגו שתי דרכים שבהן פעלו הבריטים כדי למנוע הגעה של אוניות מעפילים לחופי הארץ.
על פי הקטע, הציגו את ההסכמה שהמוסדות הציוניים הגיעו אליה עם השלטון הבריטי בנוגע לאוניות המעפילים "קיבוץ גלויות"
ו"עצמאות".
על פי מה שלמדתם על פרשת אקסודוס, הסבירו מדוע היו הבריטים מעוניינים להגיע להסכמה בנוגע לאוניות "קיבוץ גלויות"
ו"עצמאות".
12. על פי הקטע, ציינו שתי פעולות מחתרטיות של ההגנה והפלמ"ח במחנות המעצר בקפריסין.
על פי מה שלמדתם, הציגו שתי דוגמאות לפעילויות מחתרטיות של ארגוני הפורשים (האצ"ל והלח"י) בארץ-ישראל
בשנים 1945–1947.
הסבירו מדוע פעילותם של ארגוני הפורשים עוררה מחלוקת ביישוב.
13. על פי הקטע, ציינו קושי אחד שהיה ליצחק ולחבריו בתקופת הלחימה בקריית ענבים.
על פי מה שלמדתם, הציגו שני קשיים נוספים שחוו הלוחמים שהגנו על הדרך לירושלים בשלב הראשון של מלחמת העצמאות.
יצחק מספר שהרב משה צבי נריה השתתף במסדר הפרידה שנערך בכפר הרא"ה כדי לעודד את הלוחמים בגזרת ירושלים.
הרב קוק והאדמו"ר מפיאסצ'נה הם רבנים נוספים שפעלו בתקופות שונות כדי לעודד קבוצות ויחידים בעם ישראל.
על פי מה שלמדתם, בחרו באחד מהם, והסבירו את פועלו אל מול קשיי התקופה.

פרק רביעי – מקורות חזותיים

14. נאציזם, שואה ומלחמת העולם השנייה

בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה שפורסמה בשנת 1944.

א. הציגו את המסר של יוצר הקריקטורה, על פי שני רכיבים בה.

על פי מה שלמדתם, הציגו את תורת הגזע שנמצאת בבסיס האידאולוגיה הנאצית.

הסבירו את דעתכם בנוגע למסר של הקריקטורה: האם הוא תואם את תורת הגזע או סותר אותה? בססו את תשובתכם

על הקריקטורה ועל מה שלמדתם בנוגע לתורת הגזע.

ב. הציגו עיקרון נוסף של האידאולוגיה הנאצית, מלבד תורת הגזע, וציינו פעולה אחת של הנאצים שבוצעה בשם עיקרון זה במהלך מלחמת העולם השנייה.

15. מלחמת ששת הימים

בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה שפורסמה בעיתונות הישראלית במהלך תקופת ההמתנה שלפני המלחמה.

א. ציינו את התחושה שיוצר הקריקטורה ביקש לבטא לדעתכם. הסבירו את תשובתכם על פי שני רכיבים מן הקריקטורה.

על פי מה שלמדתם, הציגו שני גורמים לתחושה זו במהלך התקופה שקדמה למלחמת ששת הימים.

ב. הציגו שתיים מן התוצאות של מלחמת ששת הימים.

הציגו את המהפך שחל באווירה הציבורית בעקבות תוצאות המלחמה.

בהצלחה!

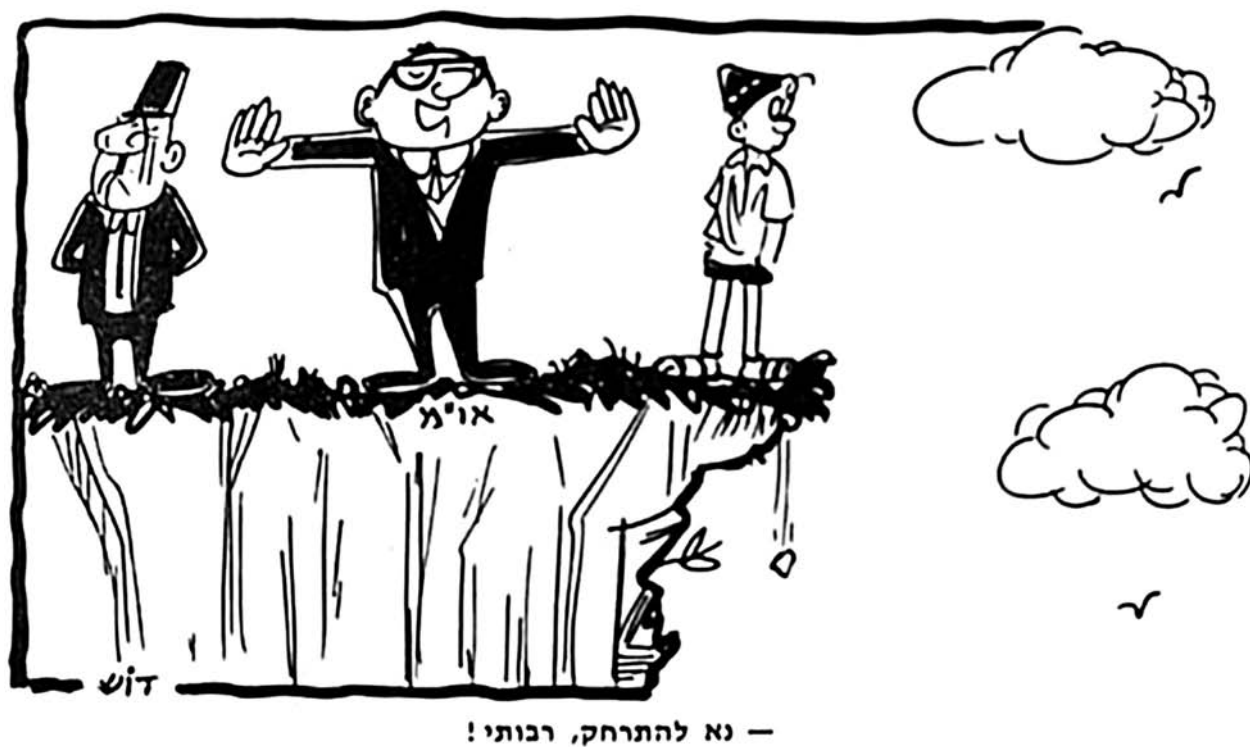
נספח לשאלה 14 – קריקטורה

על פי: דבר, 2/7/1944.

ציור: אריה נבון

נספח לשאלה 15 – קריקטורה

מתוך: אפרים קישון וד'ש (קריאל גרדוש), **סליחה שניצחנו**, ספריית מעריב, 1967.

ציור: קריאל גרדוש